

Kastamonu'da Ölümle İlgili Âdet ve İnançlar

Eyüp Akman*

Kastamonu, yaklaşık bin yıldır düşman işgaline uğramamış, millî kimlik ve kültürünü muhafaza etmiş müstesna vilayetlerimizden birisidir. Gerek hiç düşman işgaline uğramamış olması ve gerekse etkileşimde bulunduğu kültürlerle kendi kültürünü tam anlamıyla teslim etmeyen bir yapıda olması Kastamonu'yu tam bir Türk yurdu yapmıştır. Türklüğün mührünü biz, Kastamonu'da maddî ve manevî kültür olmak üzere iki boyutlu olarak görmekteyiz. Selçuklu, Osmanlı eserlerinin dimdik ayakta kaldığı Kastamonu'da, eski Türk inanç ve maneviyatına ait kültürün izlerini de fazlasıyla bulmak mümkündür. Kastamonu'da ölümle ilgili inanç ve adetleri ihtiva eden bu kısa araştırmamızda Kastamonu'da mevcut ölümle ilgili pratikleri aktarıktan sonra bunların diğer Türk cumhuriyetleriyle mukayesesini yapacağız.

folklor/edebiyat

Gece sessizliğinde tavan arasının çatırdaması o evden veya yakın bir yerden cenaze çıkacağına işarettir. Baykuşun sürekli aynı evin çatısında ötmesi, köpek uluması, ölümün

müldükten sonra, ölünün ailesi, gelen misafirlere yemek verir ve camide mevlit okutturur. Diğer ilçe ve köylerde de ölünün sahipleri tarafından muhakkak yemek verilir. Cide'de bir inanca göre, ilk gün yemek verilirse, ölü geri gelip o yemekten yemiş (Acar, 2003:137).

Kazanlarda ölünün suyu kaynatılır ve kazanın üzerine bir tepsi un konur. Bu un, daha sonra fakirlere verilecektir. Cenazeyi yıkayana, su taşıyana, mezarı kazanlara (ki bunlar dört kişidir) sâla verene, hocalara, cenazenin öldüğünü diğer köylere haber verenlere (eskiden telefon vs. olmadığından civar köylere haberci gönderilirdi), para verilir. Umumiyetle bu para, ölen kişinin "ölümlük, kalımlık" diyerek sakladığı paradır.

O gün köyde hiçbir iş görülmez. Evdeki bütün sular dökülür. Ölünün yattığı odanın duvarlarına su serpilir. Güya hasta can verirken oralara kan sıçramıştır. Zaten evdeki suların dökülmesinin gayesi de Azrail can alırken o su kaplarına da kanın sıçradığı inancıdır. Yine başka bir inanç da, su kaplarının açık bırakıldığı takdirde ölünün ruhunun bu kaplardan içeceği (Erdoğan, 1991:23). Bu inancın aynısını Harput'da da görmekteyiz. Harputlular Azrail'in kılıcını evdeki bu sularla yıkadığına inanırlar. Taşköprü taraflarında, ölünün evine yakın en az yedi ev de sularını dökmek zorundadır. Altay Türklerinde ölüm olayından ötürü kirlendiği kabul edilen ev, hususi olarak davet edilen kamlara mutlaka temizletirilir. Ölüm ruhunun ancak bu pratiklerle evi ve yurdu terk edeceği inancı mevcuttur. Bu inanç, Teleütler'de Yakutlar'da Lebedler'de ve Telengitler'de de görülür.

Ölen kişinin vasiyetinin yerine getirilmezine titizlikle riayet edilir. O, ölmeden önce kendini kimin yıkayacağını suyunu kim taşıyacağını tayin eder.

Araç ilçesinin köylerinde bulunan eski evlerde iki kapı bulunur. "Yer kapı" olarak adlandırılan bu ikinci kapı, genellikle cenazelerin çıkarılmasında kullanılır. Bu adeti biz, Urenha Türklerinde de görmekteyiz. Abdülkadir İnan bunu bize şöyle anlatmaktadır: "Urenhalardan birinde misafir bulunan biri ölürse, bu ölüyü kapıdan çıkarırlar.

va yapmak zorundadır. Fakat ölü sahibi o gün, diğerlerinden daha fazla helva yapar. Buna "Bu bayram filanın zıyratı var" denir. Bir tepsiye helvayı doldurup getirirler. Yiyecekler yenmeden önce hoca, Kur'an okur ve dua eder. Duadan sonra herkes bu yiyecekleri yer ve akrabalarının mezarlarını ziyaret ederek oradan ayrılırlar. Ziyaret işlemi İhsangazi taraflarında ölümden bir gün sonra yapılır. Onlar da mezarlığa helva ekme getirerek ölüyü ziyaret ederler.

Buraya kadar kısaca Kastamonu ve havalisinde mevcut olan ölümlle ilgili adet ve inançlarda değindik. Bu adet ve inançlara diğer Türk cumhuriyetlerinde de rastlamaktayız. Bütün Türk uluslarında ölen kişinin ardından ağıt söyleme geleneği başlangıçtan beri mevcuttur. Bu uygulamaya Kastamonu'da da sık sık rastlamaktayız. Ölünün ardından ağıt yakılmazsa, ölü sahipleri, civar halk tarafından kınanır. Fakat son zamanlarda "günahtır" diyerek bu uygulamadan vazgeçilmeye çalışılmaktadır. Fakat özellikle yaşlı kadınları, hiçbir kuvvet ağıt yakmaktan alıkoymamaktadır.

Ölünün arkasından ağlanması zorunludur. Eğer ağlanmazsa ölü beddua edermiş. Kastamonu merkez Subaşı köyünde eğer genç birisi ölmüş ise "figan" adı verilen yas tutma geleneği vardır. Figan yaklaşık üç gün sürer. Bu sürede evde ve çevrede aşırı üzüntü olur, evde herhangi bir iş yapılmaz, hatta yemek bile pişirilmez. Cenaze evine yemekler, komşular tarafından getirilir. Ölünün gömülmesinden itibaren üç sabah boyunca kabri ziyarete gidilir. Yasin suresi okunduktan sonra, ziyarete gelenlere gofret, simit dağıtılır. Azeriler "Ölünün yaraşığı ağıdır." (Yavuz, 1991:93) diyerek ölünün arkasından ağlanmanın zorunlu olduğunu vurgulamışlardır. Bilindiği gibi eski Türk geleneklerinde ölünün arkasından saç yolmak, yüz yırtmak gibi adetler mevcuttur. Bir ölüm dolayısıyla yasa girenler, bunu hem giyecekleriyle, hem de davranışlarıyla belli ederler. Çin kaynakları VI.yüzyıla ait yas törenleri hakkında verdiği bilgide, biri ölüncü onun yakınları, ölünün bulunduğu çadırın etrafında fer-yatlarla yedi defa döndüğünden ve çadırın kapısına gelince bir bıçakla yüzlerini çizdiklerinden bahsetmektedir. (Gökyay, 2000:CCCXCII) Dede Korkut hikayelerinde de ölünün anası, kız kardeşi, boy beyleri ak çıkarıp kara giyerler, analar çekip yakalarını yırtarlar, acı tırnaklarını ak yüzlerine çalıp güz elması gibi al yanaklarını yırtarlar. Kastamonu ve civarında ağıt söyleme bu kadar şiddetli olmamakla beraber, sesin seviyesinin çok şiddetli olması ve

« Səciyətin illini uşaq, kədəni illi kəçən, eylən illi kəçən, illi kəçən illi kəçən. Fəda